

ELS APLECS ANARQUISTES

Dolors Marín Silvestre

Mig ajeguts en la bosquina,
mentres uns quants fan el dinar,
contra l'injust que al món domina
ens hem posat a planejar.
Se seguiran vies novel·les
en tota mena de qüestions,
fínides ja rancúnies velles
que han emboirat els horitzons...
Se fundaran centres d'estudi
com nostre poble no ha vist mai,
llocs d'educà, on tothom s'ajudi,
se dignifiqui en comú esplai...
Acabarem amb certa utopia
que a la malícia ha fet somriure:
se farà tot en llengua pròpia
i s'apendrà, al fi, el goig de viure...
S'acabaran les males cares.
i bona part del sofriments,
s'esborraran antigues tares
i serem tots més conseqüents.
Felip CORTIELLA: «La Fontada»,
dins d'*Anarquines*.

El poeta anarquista Felip Cortiella, en aquest poema, explica com els anarquistes es reuneixen en plena natura a somniar la societat futura. Una societat molt lligada al medi natural al qual acudiran sovint tots els seus dies de festa en fontades fraternals, fugint del control urbà.

El sentiment laic i panteista d'amor a la natura és una constant dins de la cosmogonia dels anarquistes. La ciutat es revela per a ells com l'instrument de la dominació per part dels burgesos. La fàbrica, que usurpa l'espai natural, vomita les volves del carbó per les xemeneies fumejants, tal com ja les va retratar adientment l'altre poeta anarquista, Salvat-Papasseit a *Humo de fàbrica*. A l'entorn de la fàbrica, els habitatges humils dels obrers, foscos i deshumanitzats, com els va reflectir Pere Felip Montlau en les seves obres sobre la insalubritat dels habitatges a Barcelona, es converteixen en el símbol de la seva opressió.

Contràriament, la imatge del món rural deixat enrere, dels animals domèstics, dels menjars fets per la mare, de les festes que acompanyen la infantesa, impregna tots els

referents del passat. La ciutat bruta, deshumanitzada, sorollosa i repressiva, es torna una amenaça per a l'òrbita de finals del segle XIX i del primer terç del XX.

Caldria constatar com la utopia anarquista, somiada i definida en la majoria dels autors clàssics (Fourier, Owen, Cabet, Albà Rosell, els Montseny, etc.) és una utopia rural. Aquesta està lligada a la natura, amb arbres fruiters, amb contacte amb els animals (el mateix Joan Montseny tindria durant anys negocis de gallines, pollastres i conills en les seves cases-granges). Els llibertaris, a partir del comunisme llibertari emprenen la recerca del «paradís perdut», el «jardí de les pomes d'or» o «l'age d'or», previ al pecat original dels cristians, perquè també forma part del mític àcrata, ja que la majoria havia estat educada en el cristianisme.

I no tans sols això, sinó que la concepció darwinista i positivista de l'anarquisme farà que els seus mili-

tants s'entusiasmin per les ciències naturals, per la vida de les abelles o l'organització social de les formigues, en qui Kropotkin es basarà per escriure el seu *L'ajut mutu*. Col·laboració i progrés, observació de la natura i fe en l'evolució expressada per Darwin que venç l'obscurantisme dels «cavernícoles ensotanats», dels de l'Església, que neguen la fabulosa evolució dels lítics, les plantes, els animals i l'home. Aquesta era la cosmogonia anarquista, tan ben expressada en revistes com *Ciencia social*, de Pompeu Gener, o *Natura*.

ELS APLECS LERROUXISTES

Alejandro Lerroux, o *Don Alacandru*, com l'anomenava la premsa humorística, va posar de moda, a partir de 1901 quan arriba a Barcelona, «*las meriendas fraternales*», és a dir, les fontades o les sortides al Tibidabo o a Montjuïc, a peu des de Barcelona, i

Membres del grup Sol i Vida a la platja de Badalona sota el tendal comprat pel grup. Entre ells s'hi troba Joan Pujalte, un dels seus membres més actius. Any 1927-1932.

Membres del grup Sol
i Vida al Maresme.
Anys 1927-1932.

allà es feien cantades de cors claveïrians, paelles o sardinades, i naturalment un míting o xerrada. La composició dels assistents a aquests aplecs era molt semblant a la que els anarquistes havien posat de moda vint anys enrere, però ara la *merienda* aplegava centenars de «correligionaris», que és com s'anomenaven entre ells els membres del Partit Radical.

En aquestes festes multitudinàries que aconseguïen d'aplegar més gent que l'aforament d'un teatre, les accions eren força diferents de les dels llibertaris. No hi era present la tasca didàctica intrínseca de l'excursionisme anarquista, ni la reunió clandestina. La laïcitat, però, hi era present, i el component demagògic també hi era molt destacat.

Francesc Ferrer i Guàrdia va criticar aquestes sardinades populars en el seu periòdic *La Huelga General*, en un article titulat «La Merienda Democrática». Hi descriu una *kermesse democrática* a la qual van assistir, prèvia convocatòria periodística, més de 60.000 persones! Allà, Don Alejandro, «l'emperador del Paral·lel», va dirigir la paraula als obrers, un discurs que es va batejar sarcàsticament com «el sermón de la montaña»:

Se dijo una vez, irónicamente, que yo era el Gobernador de Barcelona, y yo lo recuerdo para deciros ahora que los que inventaron la frase podrán decir ahora que sois vosotros los verdaderos gobernantes y que contra vosotros y vuestra voluntad no valdrán ni la fuerza, ni la astucia, ni la violencia para mistificar el sufragio.

A partir d'aquí el cronista avisa els lectors que tot és una manipulació electoral:

De temer es que la merienda democrática, aceptando el recuerdo bíblico de que se ha hablado, en vez del sermón de la montaña sin Jesús, recuerde mejor la multiplicación del pan y de los peces sin las sobras restantes.

I és que a l'any just de la gran vaga de 1902 que va deixar Barcelona en estat de setge i amb centenars de detinguts, ara es reunien 60.000 persones per berenar, i n'eren moltes. El redactor àcrata, tot i reconèixer la capacitat de la convocatòria, afirma:

*La fiesta fue realmente grandiosa, esta es la verdad; a ella acudieron los amantes de la libertad política y hasta de la impolítica, allí se hizo propaganda acrática y se relacionaron con agradable simpática expansión muchos hombres, mujeres y niños, no por lo que pudieran tener de políticos, sino por lo que tenían de humanos, porque lo requería la hermosura natural del paisaje, de la luz que lo embellecía, del aroma que lo embalsamaba, de la alegría que rebotaba de todos los corazones y se manifestaba en la placidez de los semblantes, en el brillo de las miradas, en las explosiones de risa y en las canciones y danzas improvisadas. Si prescindimos del pensamiento inicial, aquella fiesta da una idea de lo que pueden ser las fiestas del porvenir; sobrepaja con mucho a un recurso electoral, es algo precursor de lo que un amigo nuestro llamó las Olimpiadas de la Paz.
¡Que aproveche la merienda!*

SOL I VIDA: LA PARTICIPACIÓ DE LES DONES

Sens dubte, l'estudi del grup anarquista del barri del Clot, el Sol i Vida, ens mostra una part del microcosmos anarquista que aflorava als barris de les grans ciutats ja entrats els anys vint del nou segle. Nois i noies emigrants es fonien amb els catalans provinents de la Catalunya interior. Al caliu de la biblioteca, ben nodrida de les obres de Reclús, Kropotkin, Odón de Buén, Marañón, Gonzalo de Reparaz, Eggerant o Buchner, en el sentit científic, i d'E. Armand, Han Ryner, Federico Urales, Felipe Trigo, Eugeni Sue, Blasco Ibáñez i molts d'altres en el novel·lístic, els joves aviat es van apressar a posar en marxa allò que molts van expressar com a «utopia quotidiana». Molts d'ells no volien esperar a realitzar la revolució que comportaria el canvi social, sinó que volien d'antuvi propiciar el canvi cultural i personal que els faria mereixedors de construir el futur país d'Utopia, on desapareixeria per consens la dominació i després la desigualtat entre els éssers humans.

I l'excursionisme científic n'era una part molt important, d'aquest canvi personal autoeducador. Serà a partir de les excursions i els aplecs anarquistes que moltes dones començaran a entrar en les seves xarxes de militància, és a dir, de relació amb els membres dels sindicats i grups anarquistes, als quals accediran a partir de pares, germans, nuvis o marits.

Les dones veien amb desconfiança uns sindicats d'homes, on elles no podien acudir, ja que es reunien en bars o tavernes, i en hores en què elles estaven enfeïnades en les tasques de la llar i lligades a la mainada. Al primer terç del segle XX estem molt lluny de les idees de compartir les tasques a la llar, fins i tot entre els més progressistes dels anarcosindicalistes, que desconfiaven d'aquelles dones que s'apartaven de les seves «obligacions».

Però en el món dels ateneus obrers, és a dir, de barriada, la situació era força diferent. Allí acudien les noies joves amb els germans o els veïns i creaven xarxes de relació, on a més la seva veu era escoltada, ja que aviat es van encarregar de posar en marxa projectes concrets. I és aquí on les dones es van trobar realment a gust, és a dir, còmodes i actives, amb protagonisme.

Sense les excursions i els aplecs de diumenge dels anarquistes, de ben segur que la trajectòria de «la idea» hauria estat força diferent. Les noies i dones grans foren les encarregades de l'organització i de les provisions de menjar, de portar-hi la canalla que aviat era socialitzada dins de «la idea», d'avisar aquells que estaven més aïllats, de fer solidaritat amb els més grans, o de cridar a les amigues solteres, que aviat «s'unien» amb els militants cenetistes.

Conxa Liaño, de Sol i Vida, va explicar magníficament com eren aquelles excursions on algú llegia un llibre en veu alta i allí, en assemblea, enmig del bosc, se'n comentaven alguns paràgrafs. Després del dinar, algú s'adreçava als assistents i explicava els fonaments teòrics de l'anarquisme. Algun nen recitava un poema «social» i molts cantaven. Evidentment, es discutien qüestions sindicals, es preparaven vagues o es feien exercicis de tir en llocs apartats, al caliu de l'excursió multitudinària.

Josep Llop ens va explicar com va fugir a França en el transcurs d'una excursió de Sol i Vida que s'havia organitzat per traslladar els que volien desertar de l'exèrcit cap a França. I tots marxaven camí de Núria, uns quants s'endinsaven en els camins de frontera, es mudaven tres o quatre —per no semblar obrers i despertar sospites dels guàrdies fronterers—, i després tornava la mei-

tat del grup. Domingo Canela, de Sants, del grup Verdad, també va fer servir «la mateixa agència», amb un dels germans Alba. Tots ells es van reunir a París per conspirar.

És més, els de Sol i Vida van instal·lar un tendal de color verd i blanc i amb el nom del grup a la platja de la Barceloneta, i cada diumenge els seus membres s'adreçaven allà per trobar els companys. Tota aquesta activitat excursionista, així, durant la bonança, es desplaçava cap a la platja, on els joves practicaven la natació i la gimnàstica, a banda del que ells anomenaven «banys de sol».

La majoria dels grups anarquistes realitzaven aquestes activitats dominicals, a voltes sols, a voltes amb membres d'altres ateneus i grups.

Els esperantistes compartiran amb els anarquistes aquest gust per l'excursionisme i la majoria de fotografies que en conservem estan realitzades a partir de les excursions dominicals. Especialment, els del grup Pako kaj Amo de Gràcia i els seus companys dels Idealistes Pràctics, també de Gràcia, amb el doctor Fèlix Martí Ibáñez al capdavant; tots ells seran uns gran aficionats a aquestes sortides².

Els anarquistes del barri de Sants, del Grupo Verdad, com ells deien, acostumaven a acudir a una font de Collserola que van batejar com La Reclusiana en homenatge a Eliseo Reclús, geògraf i anarquista, autor de *L'Home i la Terra*, editat a Barcelona per Ferrer i Guàrdia i traduït per Anselmo Lorenzo. Van assistir a La Reclusiana fins i tot anys després, ja a la postguerra, per continuar fent reunions clandestines, que a voltes eren interrompudes per la policia que sabia de l'amagatall anarquista³.

La majoria d'ells, nudistes i naturistes, aprofitaven l'indret per reunir-se i planejar accions arriscades. Hi assistiren els germans Canela, la família de Pedro i Cisca Conejero, la de Josep Peirats, tots ells rajolers, i alguns vidriers, com Josep Nebot, tots ells de Sants i de la Torrassa.

Esment apart mereixeria la introducció i la difusió del nudisme i el nudisme en tots aquests grups, ja sigui a partir de la seva premsa i les seves biblioteques, com també de la pràctica quotidiana.

«FLOREAL», UNA REVISTA PER A NENS I NENES

L'any 1927 apareix a Barcelona la revista infantil *Floreal*, òrgan del sindicat fabril i de l'escola La Farigola, del barri del Clot de Barcelona. En un principi surt com a alternativa a les revistes infantils catalanistes, que eren revestides d'una bona dosi de catolicisme.

Aviat es va fer molt popular, i si l'esmentem es perquè ens evoca tot el món de l'excursionisme anarquista infantil. Les seves fotografies d'excursions, amb nens i professors, són tot un cant a la natura, als voltants de Barcelona, en molts indrets que ara formen part de l'entramat urbà.

A les fotografies de nois menjant entrepans o asseguts, s'hi afegeixen les dels nois en samarreta fent gimnàstica sueca enmig d'un prat, o en una bosquíria, tota una novetat a l'època, ja que els gimnasos comencen a proliferar al barris obrers.

El dibuix del nen que s'asseu a la capçalera de la revista, sobre el nom de *Floreal*, va vestit com un esportista i porta una motxilla, a punt per fer l'excursió amb els xicots de l'ateneu, o amb els de l'escola La Farigola. Somrient i actiu, la gorra amb visera li dóna un caire modern, lluny de la imatge del nen ensopit i raquític de ciutat. Segons *Floreal*, el nen sa és aquell que pren el sol, que va d'excursió, que beu aigua de les fonts del camí i pren fruita de la natura que surt al seu pas. Caminar, parlar, observar la natura, aquest és l'itinerari descrit en la majoria dels relats de les excursions i en els contes per a infants que trobem.

La intenció d'explicar la natura a partir de la ciència, l'interès en els fòssils, en les geodes, les petxines o l'observació dels animals, formen part dels articles de *Floreal*. I evidentment, la natura s'ha de respectar, els arbres s'han d'estimar i també totes les espècies vivents; un elogi del vegetarianisme i el nudisme també formen part d'aquest món de *Floreal*.

CANTAR CAMELLES: TRADICIÓ I/O TRANSPOSICIÓ?

Per últim, cal esmentar que, en els mesos primaverals, o commemorant les marededéus trobades, hi ha

aquest bonic poema dedicat a la Verge de les vuit hores, un bon exemple de tot el que ens queda per investigar, per recollir i comprovar en els camins per on va transcórrer el passat del moviment obrer. Aquest poema és dels darrers anys del segle XIX, temps d'una transició molt poc estudiada, temps d'alfabetització i de deconstrucció i construcció de nous itineraris culturals.

Com molt bé assenyalava el seu autor, el Primer de Maig és un dia adient per cantar aquests goigs. Antigament es celebraven les festes de l'Arbre de Maig, i també dels Arbres de la Llibertat plantats a la porta dels ajuntaments liberals. Durant molts anys va estar prohibit de descansar a les portes dels ajuntaments, el mes de maig, portant un bastó sarmentós o florit que pogués evocar aquest primitiu i republicà Arbre de la Llibertat.

L'humor dels homes de La Tramontana, vermells i republicans, com ells mateixos es denominaven, els permet d'efectuar aquesta bonica transposició de la tradició, en un exercici únic del qual avui n'estem força mancats:

Goigs de la Verge de les vuit hores que es venera en la ermita del proletariat en lo terme de l'Univers y qual festa se celebra lo dia 1er de Maig

Si de la qüestió social sou la estrella esplendorosa, donau-nos, Verge gloriosa, les vuit hores de jornal.

Vostra efigie a tots inspira la més santa devoció, puig sou del treballador l'ideal pel que sospira.

Ara lo poble no respira lligat per un jou fatal, donau-nos, Verge gloriosa, les vuit hores de jornal.

Com no som amants d'atrasos, avant sempre anar volem i com que ben clar veiem que lo que sobran son brassos,

saltant obstacles i embrassos defensem lo que més val. Donau-nos, Verge gloriosa, les vuit hores de jornal.

Com que aquest cruel torment que patim sense treball (puig ja no bat ferro al mall ni els telers van un moment),

vosre imperi no el consent i sou del treball raudal; donau-nos, Verge gloriosa, les vuit hores de jornal.

A vostra sombra amparats defensant lo que és de llei, ofereixen son serveis los que es creuen ultratjats.

Com que son homes honrats de cor molt probo i cabal, donau-nos, Verge gloriosa, les vuit hores de jornal.

A vostres plantes rendit hi teniu lo proletari que en lo seu estat precari vos demana compungit:

feu que no surti fallit lo seu més bell ideal. Donau-nos, Verge gloriosa, les vuit hores de jornal.

Feu que sigui lo 1 de Maig dia de grata memòria i de Vós dirà la història que del bé sou l'ardent raig.

També ho dirà sens empaig qui es precise de jornal: donau-nos, Verge gloriosa, les vuit hores de jornal.

Fiant en lo vostre amparo, batallen amb insistència carregant-nos de paciència esperant poder lograr-lo,

i no tenint cap reparo fem eixa obra colosal; donau-nos, Verge gloriosa, les vuit hores de jornal.

Del que porta blusa i gorra sou la Verge més volguda. Així 's deu-li vostra ajuda

contra el *partit de la porra*, que pel's passeigs lo fa córrer com si fos un criminal: donau-nos, Verge gloriosa, les vuit hores de jornal.

A los nostres precis estranya que no us volgueu, Verge, mostrar; feu que el que ha de treballar no vos tingui per tacanya

i ajudau-lo en la campanya perquè tinga un bon final: donau-nos, Verge gloriosa, les vuit hores de jornal.

Puig que de la cuestió social sou la estrella esplendorosa, donau-nos, Verge gloriosa, les vuit hores de jornal.⁴

Notes

1. *La Huelga General*. Barcelona, n. 13, 20 de febrer de 1903, p. 3.
2. Entrevistes amb Joan Pujalte (1987) i Conxa Liaño (1997), de Sol i Vida. També amb Josep Llop (1986).
3. Entrevista amb Domingo Canela (1986), de Sants, i amb Llibertat Canela (1990).
4. CRIACH, F., a *La Tramontana. Periodich Politic Vermell*. Barcelona, any XI, núm. 509, 30 d'abril de 1891, p. 6.

TAULA PARADA
ON TOTA PERSONA POT FER UN TAST
I PARTICIPAR DE LA CONVERSA

www.carrutxa.cat

Correfoc

Drac i Diables
de Montornès
del Vallès

Telèfon de contacte:
93 572 31 47